

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ
СТЕФАНИКА»

Навчально-науковий юридичний інститут

Кафедра конституційного, міжнародного та адміністративного права

ЗІНИЧ Л.В.

ДЕРЖАВНЕ ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

методичні вказівки для підготовки до семінарських занять
(студентів денної форми навчання)

Івано-Франківськ, 2025

УДК 340.12
ББК 67.9 (4УКР)307я73
З 39

Рекомендовано до друку Вченою радою навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № ___ від «___» _____202_ р.).

Рецензенти:

- доктор історичних наук, професор кафедри теорії та історії держави і права навчально-наукового юридичного інституту арпатського національного університету імені Василя Стефаника
Адамович Сергій Васильович
- кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового юридичного інституту арпатського національного університету імені Василя Стефаника
Розвадовський Володимир Іванович

З39 Зінич Л.В. Державне право зарубіжних країн: методичні вказівки для семінарських занять (студентів денної форми навчання). Івано-Франківськ: навчально-науковий юридичний інститут Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2025. 26с.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану Навчально-наукового юридичного інституту арпатського національного університету ім. Василя Стефаника і призначені для підготовки до семінарських занять студентів денної форми навчання напрямку підготовки «Право»

Методична розробка включає загальні вказівки та рекомендації для підготовки по кожній темі навчальної дисципліни, літературу та нормативно-правові акти, контрольні питання, що забезпечують поглиблений аналіз та вивчення навчальної дисципліни «Державне право зарубіжних країн»

Посібник призначений для студентів, аспірантів, викладачів

ББК 67.9 (4УКР)307я73

©Зінич Л.В, 2025

© арпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2025

ЗМІСТ

Вступ **6**

Перелік практичних занять **8**

ВСТУП

Метою дисципліни «Державне право зарубіжних країн» є формування у студентів цілісного уявлення про міжнародне та національне право як особливі системи права; надання необхідних знань національних і міжнародно-правових актів, умінь та навичок правильного їх застосування; формування вмінь і навичок роботи з нормативно-правовими документами, їх грамотну класифікацію, вміння правильно використовувати юридичні терміни; формування наукового світогляду; визначення проблем, що виникають при його застосуванні та шляхи їх усунення.

Таким чином, метою навчальної дисципліни є аналіз та вивчення принципів та норм, які регулюють внутрішню структуру держав, історичні передумови сучасних державотворчих процесів.

Завдання навчальної дисципліни «Державне право зарубіжних країн» полягає в системному і комплексному підході до вивчення суті і змісту внутрішньо-правових явищ, визначення їх ролі і місця в системі сучасних міжнародних відносин.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Державне право зарубіжних країн» є:

- опанування студентами теоретичною і нормативною базою внутрішньо державного устрою країн з різних правових систем;
- вміння застосовувати на практиці теоретичні знання з міжнародно-правових питань, що постають у сфері сучасних міжнародних відносин;
- засвоєння студентами концептуальних основ походження та сутності державотворчих процесів, особливостей формування органів державної влади;
- вивчення політичних систем, політичних устроїв;
- дослідження співвідношення міжнародного публічного та національного права;
- формуванні у студентів розуміння ролі та повноважень парламентів, глав держав та урядів, судових систем;
- дослідження особливостей та специфіки конституційного права різних країн.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- особливості предмета сучасного державного права зарубіжних країн;

- місце міжнародно-правових норм у системі нормативного регулювання;

- особливості створення та формування конституцій держав та конституційного контролю;

- співвідношення міжнародного і національного права;

- особливості конституційного права країн із різних правових систем ;

- особливості конституційно-правового статусу людини та громадянина;

- універсальні повноваження урядів, парламентів та глав держав;

- форми правління держав та форми територіального устрою.

вміти:

- користуватися міжнародно-правовими актами та національними актами відповідних держав;

- розмежовувати форми правління держав та форми територіального устрою, як на сьогодні існують в різних країнах;

- застосовувати положення положення конституції України та інших країн та вміти здійснювати порівняльно-правовий аналіз їх положень;

- тлумачити норми національних нормативних актів щодо особливостей формування гілок влади в різних країнах світу;

- оцінювати національне законодавство з точки зору його відповідності сучасному міжнародному праву.

Семінарське заняття № 1

Конституції зарубіжних країн. Конституційний контроль (2 год)

Дане семінарське заняття спрямоване на формування загальнотеоретичного розуміння поняття конституції (у формальному та матеріальному значенні). Слід звернути увагу на особливе положення конституції в системі нормативно-правових актів, що обумовлене юридичними властивостями Основного Закону (вища юридична сила, установчий характер, нормативність, легітимність, підвищена стабільність тощо), проаналізувати виключне значення конституції для суспільства й держави, виходячи з її функцій (юридична, регулятивна, обмежувача, установча, ідеологічна тощо).

Окремо складовою підготовки до заняття є розуміння особливостей конституційного контролю, суб'єктів його здійснення.

Ключові терміни та поняття: *конституція, конституційне регулювання, конституційний контроль, преамбула, об'єкти контролю, політичний контроль, внесення змін, структура, неконституційність акта, фактичні конституції, функції конституцій.*

План

1. Конституції зарубіжних країн: поняття, суть. Основні риси і особливості конституцій зарубіжних країн.
2. Види конституцій.
3. Прийняття конституцій, внесення змін та скасування.
4. Характеристика конституцій, прийнятих після Другої Світової війни.
5. Поняття конституційного контролю. Американська та європейська моделі конституційного контролю.
6. Органи конституційного контролю.

Практичні завдання:

1. Скласти схему видів конституцій залежно від форми.
2. Використовуючи конституції (витяги) Словацької Республіки, Республіки Хорватія, Боснії та Герцеговини та Японії, класифікуйте їх за відповідними критеріями.
3. Депутати Кнесету Ізраїлю 61 голосами внесли поправки в Основний Закон "Про Уряд". Президент Держави звернувся до Верховного Суду з вимогою визнати процедуру внесення змін до Основного Закону "Про Уряд" неконституційною.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Розкрийте порядок внесення поправок до законів, які входять до блоку Основних Законів. Визначте юридичні властивості Конституції Ізраїлю.

Питання і завдання для самоконтролю

1. Назвіть функції конституції.
2. Які є види конституцій залежно від форми?
3. Перелічіть елементи структури конституцій
4. Які є способи підготовки проекту конституцій?
5. Перелічіть способи прийняття конституцій.
6. Назвіть об'єкти конституційного контролю.
7. Які є суб'єкти здійснення конституційного контролю?

Рекомендована література:

1. Конституційне право зарубіжних країн : підручник / Н.В. Мішина, В.О. Міхальов, В.О. Куранін та ін. ; за ред. Н.В. Мішиної, В.О. Міхальнової. – Херсон: ОЛДІ-ПЛІУС, 2019. – 644 с.
2. Маринів, І. І. Конституційний контроль у Республіці Польща : монографія.; Нац. у-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». Х. : Право, 2013. 160 с.
3. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз : монографія / О. М. Бориславська. – Харків : Право, 2018. – 384 с.
4. Nora Hedling The fundamental of constitution. International IDEA Constitutional BRIEF. February 2017. URL: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/the-fundamentals-of-a-constitution.pdf>(дата звернення 18.01.2020).
5. What Is a Constitution? Principles and Concepts. International IDEA | Constitution Building Primers. URL: http://constitutionnet.org/sites/default/files/what_is_a_constitution_0.pdf(дата звернення: 18.01.2020).

Семінарське заняття №2

Конституційно-правовий статус людини і громадянина (2 год.)

Права людини на сьогодні є одним з найстаріших галузей не тільки міжнародного права, але й національного. Саме тому вони займають ключове місце в будь-якій конституції.

В ході підготовки до заняття студенти повинні навчитись розмежовувати поняття “права” та “свободи”, а також співвідносити права та свободи із обов’язками.

Окрім того студенти повинні ознайомитись з поняттям інституту громадянства, способами його набуття, співвідношенням прав громадян та іноземців.

Ключові слова: права людини, конституційні обов'язки, гарантії, принцип ґрунту, принцип крові, філіяція, натуралізація, національний режим, спеціальний режим, режим найбільшого сприяння, іноземці, особи без громадянства, апатриди, біпатриди.

План

1. Права людини та права громадянина – співвідношення.
2. Покоління прав людини – особливості розмежування та характеристика.
3. Поняття громадянства, його вплив на обсяг прав, свобод і обов'язків людини. Способи придбання і припинення громадянства.
4. Режим іноземних громадян і осіб без громадянства
5. Гарантії прав і свобод.
6. Особливості обмеження прав і свобод.

Практичні завдання:

1. Скласти схему міжнародних нормативних документів, які регулюють захист прав людини.
2. Заповнити таблицю

Критерії	I покоління	II покоління	III покоління	IV покоління
Міжнародні акти				
Історичні періоди зародження				
Конкретні права людини				

Питання та завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «права людини».
2. Хто є суб'єктами конституційних прав і свобод?
3. Що таке інститут притулку?
4. Назвіть міжнародні документи, в яких закріплено базові права людини
5. Що таке Міжнародний Білль про права?
6. Які ви знаєте гарантії прав людини?
7. Чим відрізняються права людини від прав громадянина?
8. Назвіть конституційні обов'язки людини і громадянина.
9. Що таке філіяція?
10. В чому полягає національний режим?

Рекомендована література:

1. Конституційно-правовий статус омбудсмена з питань міграції: зарубіжні моделі та перспективи запровадження в Україні: монографія / О.Д. Агеев. – Одеса: Фенікс, 2018. 248 с.
2. Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник: Альб. схем / О.О.Грін. – Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А.Е., 2015. – 183с.
3. Human Rights and Constitutional making. 2018 United Nations. URL:
https://www.ohchr.org/Documents/Publications/ConstitutionMaking_EN.pdf(дата звернення: 18.01.2020);
4. Human Rights. Handbook for Parliamentarians N° 26. URL:
<https://www.ohchr.org/Documents/Publications/HandbookParliamentarians.pdf>
(дата звернення: 20.01.2020);
5. Acquisition and loss of citizenship in EU Member States Key trends and issues. Authors: Maria Margarita Mentzelopoulou and Costica Dumbrava Members' Research Service PE 625.116 – July 2018. URL:
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625116/EPRS_BRI\(2018\)625116_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625116/EPRS_BRI(2018)625116_EN.pdf)(дата звернення 21.01.2020).

Семінарське заняття №3

Форми правління і форми державного устрою. Політичний режим (2 год.)

Форма держави в найбільш загальному вигляді визначає, на яких принципах побудована і як територіально організована державна влада. Необхідно дати визначення форми держави, визначити її складові елементи та пояснити причини її багатоманітності. Студенти повинні з'ясувати за яким критерієм розрізняють монархії та республіки, виділити види та ознаки кожної з форм правління. Ознаки усіх форм правління – від абсолютної монархії до президентської республіки необхідно підтверджувати відповідним конституційним матеріалом. Корисно також порівняти президентську республіку з дуалістичною монархією, а парламентську республіку – із парламентською монархією.

При підготовці даної теми варто проаналізувати соціальні, економічні, національні, історичні й ін. чинники, що визначають становлення й еволюцію політико-територіального устрою досліджуваних країн. Варто пам'ятати, що розрізняють дві основні форми політико-територіального

устрою: *унітарну і федеративну*. *Унітарна держава* – це єдина, ціла, злита держава, складові частини якої не мають політичної самостійності. *Федеративна держава* – це союзна держава, що складається з декількох державних утворень – суб'єктів федерації, що мають особливий політико-правовий статус. Необхідно розглянути ознаки кожної з форм державного устрою, дослідити питання розподілу компетенції у федеративних державах та дослідити способи централізації влади в унітарних державах.

Слід розглянути види державного режиму та проаналізувати його ознаки. Корисно простежити зв'язок між політичним режимом і формою політико-територіального устрою.

Ключові слова та поняття: *політико-територіальний устрій, територіальна автономія, унітарна держава, федерація, конфедерація, залежні території, суб'єкти федерації, форма правління, монархія, абсолютна монархія, конституційна монархія, республіка, парламентська республіка, президентська республіка, політичний режим, демократичний режим, авторитарний режим, тоталітаризм.*

План

1. Поняття державного устрою та його значення для соціального управління.
2. Унітарна форма політико-територіального устрою: поняття і види.
3. Статус залежних територій.
4. Федеративна форма політико-територіального устрою: поняття і види. Праве положення суб'єктів федерації і федеральних територій.
5. Поняття форми правління, її види.
6. Монархія: поняття і види.
7. Республіка: поняття і види, співвідношення з політичним режимом.
8. Поняття політичного режиму, його види.

Практичні завдання:

1. Використовуючи тексти (або витяги) з конституцій Латвії, Росії, США, ФРН, визначте формиполітико-територіальногоустрою цих держав.
2. Конституція Італійської Республіки (ст. 83) закріп лює: “Президент Республіки обирається Парламентом на спільному засіданні його членів”. Конституція Республіки Польща (ст. 127) встановлює: “Президент Республіки обирається Народом шляхом загальних, рівних, прямих виборів і таємним голосуванням”. Конституція Японії(ст. 2) визначає: “Імператорський трон є династичним і успадковується відповідно до Закону про імператорський дім, який приймається Парламентом”. Конституція Республіки Болгарія (ст. 2) проголошує: “Республіка Болгарія – єдина держава з місцевим самоврядуванням. У ній не допускаються автономні

територіальні утворення”. Конституція Російської Федерації (ст. 65) визначає: “До складу Російської Федерації входять суб’єкти Російської Федерації”.

Грунтуючись на цих конституційних положеннях, охарактеризуйте різноманітність форм сучасної держави.

3. Заповнити таблицю:

Сфера відмінності	Президентська республіка	Парламентська республіка	Змішана республіка
1. виконавчу владу очолює:	президент	глава уряду, відмінний від президента (прем’єр-міністр, канцлер тощо)	президент або глава уряду
2. уряд формується:	...	...	...
3.			
4.			

4. Заповнити таблицю:

державна	форма правління	державна	форма правління
ОАЕ		Ірак	
Туніс		Єгипет	
Іран		Сирія	
Катар		Марокко	
Йорданія		Оман	
Саудівська Аравія		Кувейт	

Питання і завдання для самоконтролю

1. Назвіть відмінність державного устрою від форми правління.
2. Які є види унітарної держави?
3. В чому полягають особливості правового статусу суб’єктів федерації?
4. Які ви знаєте види монархій?
5. Чим абсолютна монархія відрізняється від конституційної?
6. Яка форма правління в Україні відповідно до останніх змін до Конституції України?
7. Які ви знаєте види політичного режиму?
8. Що таке авторитарний режим?
9. Чим авторитарний режим відрізняється від тоталітарного?
10. В чому полягає відмінність федерації від конфедерації?
11. Які ознаки демократичного правового режиму?
12. Перелічіть відмінності президентської республіки від парламентської.

Рекомендована література:

1. Серьогіна С.Г. Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики: монографія / С. Г. Серьогіна. – Х. : Право, 2011. – 768 с.
2. Поділ державної влади в умовах різних форм державного правління : монографія / І. В. Процюк; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х. : Право, 2012. - 583 с.
3. Elliot Bulmer. Constitutional Monarchs in Parliamentary Democracies International IDEA Constitution-Building Primer 7. 2017 International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA). URL: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/constitutional-monarchs-in-parliamentary-democracies-primer.pdf>(дата звернення: 19.01.2020);
4. Claude Lefort The concept of totalitarianism. URL: https://www.dissentmagazine.org/wp-content/files_mf/1390336709d9LeFort.pdf(дата звернення: 20.01.2020);
5. The Global State of Democracy 2019 Addressing the Ills, Reviving the Promise. URL: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/the-global-state-of-democracy-2019.pdf> (дата звернення: 20.01.2020).

Семінарське заняття №4 Парламент в зарубіжних країнах (2 год.)

Аналізуючи матеріал даної теми, студентам необхідно чітко усвідомити значення понять “парламент” і “парламентаризм”. Парламент і парламентаризм - поняття взаємозалежні і взаємообумовлені, але аж ніяк не рівнозначні.

Студенту необхідно знати порядок формування парламентів, його компетенції і структуру, структуру палат парламенту, статус депутатів, а також роль у його діяльності спікера, комітетів палат, партійних фракцій, лобістів, омбудсмена. При освітленні питання про законодавчу процедуру важливо виявити суб'єктів законодавчої ініціативи, визначити роль у законодавчій діяльності як палат парламенту, так і уряду і глави держави.

Ключові терміни та поняття: парламент, виборче право, парламентські фракції, компетенції, повноваження, палати парламенту, депутат, депутатський мандат, депутатський імунітет, депутатський індемнітет, законодавчий процес, парламентські процедури, омбудсмен.

План

1. Соціальне призначення і політична роль парламенту як органа народного (національного) представництва.
2. Функції парламенту. Парламентські процедури.
3. Палати парламенту: їхнє число, порядок формування і значення в діяльності парламенту.
4. Внутрішня організація парламенту і його палат.
5. Правовий статус депутата: права та обов'язки, депутатські пільги та привілеї.
6. Законодавчий процес, його стадії.

Практичні завдання

1. Скласти схему повноважень парламенту в сучасних умовах.

2. Громадянин Болгарії Павло Стоянов 1972 року народження був висунутий кандидатом в народні представники Народних Зборів республіки Болгарія на виборах 1992 року. Він має вищу економічну освіту, очолює провідну фірму, але протягом 1991 р. був притягнутий до адміністративної відповідальності (у вигляді штрафу) за незаконну діяльність цієї фірми. Чи має можливість Павло Стоянов бути обраним народним представником ?

3. У процесі розгляду білля у Палаті громад Канади спікер застосував такі прийоми обмеження дебатів, як “кенгуру” і “тілїютина”. Головний парламентський організатор опозиції не погодився з рішенням спікера і запропонував поставити питання про використання цих способів обмеження дебатів на голосування у Палаті громад.

Дайте юридичний аналіз ситуації Охарактеризуйте повноваження спікера. У чому полягають особливості прийомів обмеження дебатів у Парламенті Канади?

4. На засіданні нижньої палати Парламенту Італії були присутні 262 депутати. Вони абсолютною більшістю голосів прийняли законопроект “Про соціальне страхування” та передали його на підпис Президенту країни. Один з членів Уряду, який не входить до складу жодної з палат Парламенту Італії, був присутнім на вказаному засіданні за власним бажанням.

Розберіть ситуацію. Чи була дотримана процедура прийняття законопроекту? Як проходить законодавчий процес в Італії та яка кількість депутатів необхідна для прийняття рішення в палаті? Чи можуть бути присутніми члени Уряду на засіданнях в палатах Парламенту?

Питання і завдання для самоконтролю:

1. Які ви знаєте види парламентів?

2. Яка структура однопалатного парламенту?
3. Наведіть приклади двопалатних парламентів.
4. Що таке депутатський індемнітет?
5. Які види депутатських привілеїв визнаєте?
6. Назвіть стадії законодавчого процесу.
7. Які функції виконує парламент в сучасних умовах?
8. В чому полягає представницька функція парламенту?
9. Хто такий омбутсмен?
10. Перелічіть парламентські процедури.

Рекомендована література:

1. Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник: Альб. схем / О.О.Грін. – Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А.Е., 2015. – 183с.
2. Our Country, Our Parliament AN INTRODUCTION TO HOW CANADA’S PARLIAMENT WORKS. Library of Parliament, 2016. URL: <https://lop.parl.ca/about/parliament/education/ourcountryourparliament/pdfs/Booklet-e.pdf>(дата звернення: 19.01.2020).
3. Mr. Sepe TIITINEN, Role of the Parliament in the conduct of foreign relations. Constitutional and Parliamentary Information. P.55-109. URL: <https://www.asgp.co/sites/default/files/documents//XSAFYIKMAXBGUQKNIGJBMYZYSFVGUV.pdf>(дата звернення: 20.01.2020).
4. Greg Power Global parliamentary report The changing nature of parliamentary representation. United Nations Development Programme April 2012. URL: https://www.undp.org/content/dam/undp/library/Democratic%20Governance/Global_Parliamentary_Report_English.pdf(дата звернення: 19.01.2020).
5. National Parliaments. The Law Library of Congress, Global Legal Research Center. URL: <https://www.loc.gov/law/help/national-parliaments/national-parliaments.pdf>(дата звернення: 21.01.2020).

Семінарське заняття №5 Глава держави (2 год.)

При підготовці даної теми студент повинен вміти дати визначення поняття “глава держави”, розкрити порядок обрання, функції та повноваження. При аналізі повноважень необхідно оцінити значимість інституту “вето”, а також чітко визначити його види: *абсолютне (резолутивне), відкладене (відносне), вибіркове, конструктивне,*

"кишенькове". Особливу увагу необхідно приділити питанню щодо відповідальності президента республіки.

Слід пам'ятати, що у країнах англосаксонської правової системи особлива процедура притягнення до судової відповідальності глави держави (або інших вищих посадових осіб) одержала найменування "імпічмент", і за аналогією цей термін застосовується до практики інших країн.

Ключові терміни та поняття: глава держави, компетенція, повноваження, апарат глави держави, контрсигнатура, авторитарний режим, віце-президент, президент, імпічмент

План

1. Політична роль глави держави. Види глав держав.
2. Компетенція глави держави в залежності від форми правління
3. Відповідальність глави держави. Імпічмент.
4. Надзвичайні повноваження глави держави
5. Апарат глави держави, його політична роль

Практичні завдання:

1. На загальних державних виборах 1989 р. кандидатом на пост президента Італії виступав Луїджи Плачідо 1950 р. народження, голова автомобільного концерну. Чи може він бути обраним президентом країни? Дайте конституційно-правову оцінку цієї ситуації.
2. Заповніть таблицю:

відмінності статусу президента	США	ФРН	Україна
1. суб'єкт обрання			
2. термін обрання			
3.			

Питання та завдання для самоконтролю

1. Які повноваження покладені на главу держави?
2. Хто може здійснювати повноваження глави держави у разі його відсутності?
3. Що таке престолонаслідування?
4. Що таке апарат глави держави?
5. Яку роль виконує апарат глави держави?
6. Як обирається глава держави в США?
7. На який термін обирається глава держави?
8. Що таке імпічмент?

9. Хто має право ініціювати процедуру імпічменту?

Рекомендована література:

1. Т. Задорожня Конституційно-правовий статус глави держави в Україні та зарубіжних країнах. Порівняльний аналіз. Монографія. Алерта. 2016. 552 с.
2. Белов Д.М., Бисага Ю.М. Досвід конституційно-правового регулювання інституту президента в зарубіжних країнах. Монографія. – Ужгород: Ліра, 2007. – 275 с.
3. Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник: Альб. схем / О.О.Грін. – Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А.Е., 2015. – 183с.
4. Handar Subhandi Bakhtiar Head of State, Head of Government and Foreign Ministers Immunity in International Law. Journal of Law, Policy and Globalization. Vol.72, 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/325147175_Head_of_State_Head_of_Government_and_Foreign_Ministers_Immunity_in_International_Law (дата звернення: 21.01.2020);
5. Immunities from Jurisdiction and Execution of Heads of State and of Government in International Law. URL: http://www.idi-iiil.org/app/uploads/2017/06/2001_van_02_en.pdf (дата звернення: 22.01.2020).

Семінарське заняття №6 Уряд в зарубіжних країнах (2 год.)

Вивчення матеріалу даної теми потрібно зв'язати з формою правління, оскільки від неї залежить і порядок формування уряду, і його правовий статус. Необхідно пам'ятати, що уряд і керований ним апарат керування - найважливіша складова частина і центральна ланка всього державного механізму.

Ключові терміни та поняття: уряд, кабінет міністрів, формування уряду, Прем'єр-Міністр, глава уряду, канцлер, повноваження уряду, урядовий апарат, державна служба, виконавча влада.

План

1. Соціальне призначення уряду. Види уряду. Уряд і кабінет.
2. Порядок формування уряду при різних формах правління.
3. Партійний і соціальний склад уряду.
4. Компетенція уряду

5. Глава уряду, його юридичний статус при різних формах правління і політична роль.
6. Урядовий апарат, його функції

Практичні завдання:

1. Зобразити порівняльний аналіз конституційно-правового статусу урядів Франції, Польщі та Італії у формі розгорнутої таблиці:

Критерій	Франція	Польща	Італія
відмінності правового статусу			
1. офіційна назва уряду:			
2. уряд очолює:			
3. уряд формується:			
4. склад уряду:			
5. уряд відповідальний перед:			
6. термін діяльності уряду:			
7. підстави дострокового припинення повноважень уряду			
8. вимоги до членів уряду			

Питання та завдання для самоконтролю

1. Які види урядів є на сьогодні в різних країнах?
2. Яким чином формування уряду залежить від політичного режиму?
3. Яку політичну роль виконує уряд в країні?
4. Які повноваження покладено на виконавчу гілку влади?
5. Які повноваження здійснює глава уряду?
6. Які види відповідальності несуть міністри?
7. В чому полягає парламентська відповідальність урядів?
8. Яка структура урядового апарату?
9. Які функції виконує урядовий апарат?

Рекомендована література:

1. Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник: Альб. схем / О.О.Грін. – Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А.Е., 2015. – 183с.

2. Emma Truswell and David Atkinson. SUPPORTING HEADS OF GOVERNMENT A comparison across six countries Working paper. URL: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/Supporting%20Heads%20of%20Government.pdf>(дата звернення: 20.01.2020);
3. Federal Grants to State and Local Governments: A Historical Perspective on Contemporary Issues. Congressional research service. URL: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R40638.pdf>(дата звернення: 20.01.2020);
4. The Future of Government 2030+. A Citizen Centric Perspective on New Government Models. URL: https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC115008/futurgov_web_lq_v2.pdf(дата звернення: 21.01.2020);
5. The Instrument of Government. URL: <https://www.riksdagen.se/globalassets/07.-dokument--lagar/the-instrument-of-government-2015.pdf>(дата звернення: 20.01.2020).

Семінарське заняття №7

Політичні інститути і конституційне право США (2 год.)

При підготовці до теми студент повинен вміти розкрити зміст і сутність основного джерела державного права – Конституції США 1787 р., при цьому він повинен знати, що побудована вона за принципом поділу влади, що в США конституційно не проголошена рівність у правах чоловіка і жінки, не закріплені соціально-економічні права працюючих і т.д.

При розгляді питань про центральні органи державної влади США потрібно мати на увазі, що виконавча влада на чолі з Президентом фактично виступає домінуючим елементом в американській державно-правовій системі. Водночас, необхідно виходити з того, що Конгрес США, на відміну від парламенту в деяких європейських державах – це досить сильний і самостійний орган. Особливу увагу варто звернути на характер взаємовідносин між центральними органами влади, що побудовані по системі "стримань і противаг". Необхідно ретельно проаналізувати цю систему, установити сильні і слабкі сторони її функціонування. Важливо засвоїти і знати повноваження Конгресу США, Президента і Верховного суду.

Ключові терміни та поняття: конгрес, сенат, система "стримувань і противаг", президент, віце-президент, федерація, федеративна держава,

правовий статус штатів, конституція, конституційний розвиток, Білль про права, права людини, поправки

План

1. Конституційний розвиток. Конституція США і порядок її зміни.
2. Політична система. Партийна система і політичні партії.
3. Білль про права
4. Виборча система. Порядок виборів президента, віце-президента, конгресменів і сенаторів.
5. Законодавчий орган США – структура, повноваження, законодавчий процес.
6. Президент – повноваження, порядок заміщення посади.
7. Судова система США і її особливості.
8. Федералізм США. Правове положення штатів і їхні взаємовідносини із центром.

Практичні завдання:

1. Містеру Дж.Сміту, громадянину США, виповнилося 30 років. З них 10 років він проживав на території штату Огайо, але на вибори у верхню палату Конгресу свою кандидатуру він висунув у штаті Масачусетс. Чи може бути містер Дж.Сміт сенатором від штату Масачусетс?

2. Віце-президент США заміняв Президента на його посту один рік і 11 місяців. Після цього він був обраний Президентом США. Після закінчення терміну президентства він знову висунув свою кандидатуру на пост Президента США. Це було оскаржено, тому що він вже третій раз претендував на президентство. Чи може ця особа у конкретному випадку бути обраною Президентом США. Аргументуйте свою відповідь.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Які основні політичні партії в США? В чому їх відмінності?
2. Що таке первинні вибори?
3. Скільки поправок було внесено до Конституції США? Яка їх суть?
4. Що таке система “стримувань і противаг”?
5. Які повноваження Верховного Суду США?
6. Яка процедура внесення поправок в Конституцію США?
7. Хто здійснює виконавчу владу в США?
8. Який порядок обрання президента та віце-президента?
9. Що таке імпічмент?
10. Які повноваження Сенату?
11. Які основні повноваження віце-президента США?
12. Які суди формують судову систему?
13. Чим визначається правовий статус штатів?

Рекомендована література:

1. The Constitution of United States of America. URL: <https://constitutioncenter.org/media/files/constitution.pdf> (дата звернення: 20.01.2020);
2. Порівняльне конституційне право: навчальний посібник. В.М. Кириченко. Центр учбової літератури. 2012. 256 с.
3. THE PRESIDENT OF THE UNITED STATES. U.S. GOVERNMENT PRINTING OFFICE WASHINGTON : SENATE CONGRESS 2d Session. 2012. URL: <https://www.congress.gov/112/cdoc/tdoc7/CDOC-112tdoc7.pdf> (дата звернення 23.01.2020).
4. History, Evolution, and Practices of the President's State of the Union Address: Frequently Asked Questions. . Congressional research service. URL: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R44770.pdf> (дата звернення: 29.01.2020);
5. OUTLINE OF U.S. Government. URL: https://photos.state.gov/libraries/amgov/30145/publications-english/1310_Outline_of_US_Government_English_TEXT_Low_WEB.pdf (дата звернення: 20.01.2020).

Семінарське заняття №8

Політичні інститути і конституційне право Великобританії (2 год.)

Вивчення конституційного права Великої Британії має велике значення, тому що це одна з "класичних" моделей західної демократії з високорозвиненими правовими інститутами. Необхідно виявити характерні риси й особливості Конституції Великої Британії, проаналізувати їх джерела. Студент повинен мати чітке уявлення про взаємовідносини виконавчої, законодавчої і судової влади, а також розуміти і правильно оцінювати причини зберігання монархії.

Необхідно звернути увагу на особливості англійської форми правління, так званої „вестмінстерської системи”. Характеристику конституційно-правового статусу вищих органів державної влади Великої Британії слід розпочати з монарха, адже попри відсутність реальної можливості впливати на політику держави, він залишає за собою статус суверена і формальні прерогативи. Необхідно акцентувати увагу на провідній ролі парламенту, розкриваючи його функції і повноваження, звернувши при цьому увагу на взаємовідносини законодавчої і виконавчої влади. Потрібно знати засоби контролю парламенту за діяльністю уряду, виявити сутність системи

"стримань і противаг" у парламентарних державах, і зокрема у Великій Британії. Дослідження правового положення виконавчої влади варто почати із з'ясування понять "уряд", "кабінет", "тіньовий кабінет".

Розглядаючи третє питання, необхідно вивчити адміністративно-територіальний поділ Великої Британії. Слід мати на увазі, що Великобританія є відносно децентралізованою унітарною державою з широко розвиненим місцевим самоврядуванням. На всіх рівнях адміністративно-територіального поділу Об'єднаного Королівства місцева влада подана органами місцевого самоврядування. Переважно самоврядування в адміністративно-територіальних одиницях здійснюється радами, що обираються населенням (за винятком графства Північна Ірландія, "столичних графств" Англії і Великого Лондона). Варто розкрити порядок формування і склад органів місцевої влади.

Ключові терміни та поняття: монархія, неписана конституція, палата лордів: двопалатний парламент, судова система, Прем'єр-міністр, унітарна держава, спеціальний статус

План

1. Конституційне право Великобританії і його особливості.
2. Характеристика Конституції Великобританії.
3. Парламент, його структура. Повноваження, внутрішня організація і взаємовідносини палат.
4. Монарх. Прерогативи корони і її фактична політична роль. Порядок престолонаслідування.
5. Порядок формування та відповідальність Уряду.
6. Правовий статус Уельсу, Шотландії, Північної Ірландії, о. Мен
7. Основи судової системи.

Практичні завдання:

1. Державний секретар у справах Шотландії видав прокламацію про розпуск Парламенту Шотландії, посилаючись на перевищення Парламентом Шотландії наданої компетенції, і про проведення виборів нового складу Парламенту Шотландії. Голова Парламенту Шотландії відмовився виконувати це роз- порядження, вказуючи, що, по-перше, прийняття подібних актів не входить до кола повноважень Державного секретаря та, по- друге, вихід за межі компетенції не є підставою для розпуску Парламенту Шотландії.

Чи відповідають дії Державного секретаря у справах Шотландії Акту про Шотландію 1998 р.? Які існують підста- ви для розпуску Парламенту Шотландії? Які посадові особи компетентні здійснювати розпуск Парламенту Шотландії?

Питання та завдання для самоконтролю

1. Які політичні партії діють на сьогодні в Великобританії?
2. Яка особливість Конституції?
3. Перелічіть джерела конституційного права Великобританії.
4. Що таке підданство?
5. Які особливості проведення референдуму в Великобританії?
6. Охарактеризуйте стадії законодавчого процесу.
7. Які основні функції монарха?
8. Назвіть поноваження Прем'єр-міністра.
9. В чого полягає особливість правового статусу Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії?

Рекомендована література:

1. The Constitution of the United Kingdom. Institute of public policy research. URL: https://www.ippr.org/files/images/media/files/publication/2014/01/the-constitution-of-the-united-kingdom_1991-2014_1420.pdf (дата звернення: 19.01.2020);
2. Конституційне право зарубіжних країн : підручник / Н.В. Мішина, В.О. Міхальов, В.О. Куранін та ін. ; за ред. Н.В. Мішиної, В.О. Міхальнової. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. – 644 с.
3. THE STORY OF PARLIAMENT. Houses of Parliament. URL: <https://www.parliament.uk/documents/commons-information-office/Publications-2015/THE-STORY-OF-PARLIAMENT-web.pdf> (дата звернення: 20.01.2020);
4. QUEEN'S OR PRINCE'S CONSENT. Office of the Parliamentary Counsel September 2018. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/742221/Queen_s_and_prince_s_consent_pamphlet_September_2018_accessible_.pdf (дата звернення: 21.01.2020);
5. The Governance of Britain Presented to Parliament by the Secretary of State for Justice and Lord Chancellor by Command of Her Majesty. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/228834/7170.pdf (дата звернення: 20.01.2020).

Семінарське заняття №9

Політичні інститути і конституційне право Німеччини (2 год.)

Чинна Конституція – Основний закон – набула чинності 24 травня 1949 р. і знаменувала собою створення Федеративної Республіки Німеччини. Відповідно до Основного закону ФРН була відкрита для приєднання інших німецьких земель, що входили до складу іншої німецької держави, створеної в радянській зоні окупації – Німецької Демократичної Республіки. Почався тривалий період співіснування двох німецьких держав, що закінчився 2 жовтня 1990 року приєднанням НДР до ФРН на основі ст.23 Основного закону (після чого ця стаття втратила силу, а потім була прийнята в новій редакції). З цього часу Основний закон став конституцією об'єднаної Німеччини. Необхідно виходити з того, що в Основному законі міститься характеристика ФРН як демократичної і соціальної правової держави.

Студенту необхідно вміти охарактеризувати правове становище президента ФРН як глави держави з парламентарною формою правління. Визначити порядок його обрання та повноваження. Варто пам'ятати, що у ФРН Федеральний президент займає більш скромне місце в державному механізмі, ніж рейхспрезидент у Веймарській республіці. Значна частина його повноважень відійшла до Федерального канцлера.

***Ключові терміни та поняття:** федерація, федеративна держава, канцлер, федеральний президент, бундестаг, бундесрат, двопалатний парламент, конституція, конституційний розвиток*

План

1. Конституційний розвиток Західної і Східної Німеччини після другої світової війни.
2. Основний закон ФРН 1949 р., його характеристика і розвиток. Конституційна реформа 1968 р.
3. Бундестаг і бундесрат. Порядок формування, повноваження.
4. Федеральний президент. Порядок обрання, компетенція і порядок її здійснення
5. Порядок формування уряду. Статус федерального канцлера.
6. Політико-адміністративний устрій земель.
7. Конституційні основи судової системи.

Практичні завдання:

1. Клаус Шульц стверджує, що діями підприємства «Мерседес» були порушені його права. Адміністрація підприємства не прийняла його на роботу і аргументувала це тим, що його віросповідання та світогляд не відповідають встановленим на підприємстві вимогам. Оцініть дії адміністрації, спираючись на конституційне законодавство Німеччини.

2. Федеральний канцлер Німеччини виступив з ініціативою щодо зміни Основного закону. Зазначену пропозицію підтримала 1/2 частина

депутатів Бундестагу та 1/2 представників Бундесрату. Зміни були направлені на збільшення повноважень Федерального президента та збільшення повноважень земель у законодавчому процесі. Частина депутатів Бундестагу, яка не погодилась з вказаними змінами, звернулася до Федерального конституційного суду з приводу їх конституційності.

Вирішіть спір. Як вносяться зміни до Основного закону ФРН? Яке рішення повинен прийняти Федеральний конституційний суд?

Питання та завдання для самоконтролю

1. Які основні політичні партії на сьогодні діють в Німеччині?
2. В чому полягала конституційна реформа 1968 року?
3. Охарактеризуйте порядок формування парламенту.
4. Які повноваження покладено на бундестаг?
5. Як повноваження здійснює Президент Німеччини?
6. В чому особливість конституційного контролю?
7. Який порядок формування уряду?
8. Перелічіть повноваження, які здійснює уряд.
9. Яка структура судової влади в Німеччині?
10. Які особливості здійснення виборів?
11. Охарактеризуйте основні положення Основного Закону ФРН 1949 р.
12. Які стадії законодавчого процесу?
13. В чому полягає особливість органів влади Берліна, Гамбургу і Бремена?

Рекомендована література:

1. Basic Law of Federal Republic of Germany. Deutscher Bundestag. URL: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>(дата звернення: 21.01.2020);
2. Political System of Germany. Research Office Legislative Council Secretariat. URL: <https://www.legco.gov.hk/research-publications/english/1415fsc05-political-system-of-germany-20150218-e.pdf>(дата звернення: 20.01.2020);
3. Digital Government Factsheet 2019 Germany. URL: https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/inline-files/Digital_Government_Factsheets_Germany_2019.pdf (дата звернення: 20.01.2020);
4. Who rules Germany? An introduction to our political system. URL: <http://www.uni-freiburg.de/universitaet/portrait/refugees-welcome/initiativen/who-rules-germany.pdf>(дата звернення: 20.01.2020);
5. German Judicial System. URL: <http://saint-claire.org/wp-content/uploads/2016/01/German-Judicial-System.pdf>(дата звернення: 20.01.2020).